

“Klaaspärlimäng” Emajõe Ateenas Tartus

ALO PÖLDMÄE

helilooja

Igal muusikafestivalil on oma nägu. Eriti siis, kui selle näo kujundamiseks vaeva nähakse. Eestimaine ja igasuvinne tõsisemat süvenemist nõudev festival “Klaaspärlimäng” on oma teema ja võtme leidnud, tuginedes saksa kirjaniku Hermann Hesse pärandile. On ju Hesse üks vähestest tänapäeva kirjanikest, kelle looming tihedalt just muusikaga seostub. Romaanis “Gertrud” on Hesse enda kohta kirjutanud: “Umbes kuue- või seitsmeaastaselt taipasin, et kõikidest nähtamatutest jõududest on just muusikale määratud mind kõige tugevamini haarata ja valitsema.” Hesse 1943. aastal valminud “Klaaspärlimäng” on aga mõjutanud nii muusikafestivali nime kui ka selle sisulist külge. Sellest teosest õhkuvat analüütilisust, variantsust, mängu- ja varieerimisrõõmu ning vastandamist on Peeter Vähi kui festivali kunstiline juht püüdnud tuua festivali põhikriteeriumidesse ja -liinidesse. Ja seda edukalt.

Põhikavas Tartus toimus üheksa kontserti. Millest tulenes festivali geograafilise asukoha muutus? Festivali kunstiline juht **Peeter Vähi**: “Tõime festivali Tartusse, sest selles sisalduv vaimsus seostub hästi Tartu kui ülikoolilinna vaimusega. Tartul on seos ka Hermann Hessega, kelle “klaaspärlimängu teooria” on festivali sisuline võti. Nimelt oli Hesse vanaisa Carl Hermann Hesse lõpetanud Tartu Ülikooli.”

Klaveril esitati... Beethoveni viiulikontserti

Juba festivali algus Kristjan Järvilt ja tema orkestrilt Baltic Young Philharmonic (Balti Noored Filharmoonikud) oli üllatus – Beethoveni Viiulikontserdi op 61 klaveri-

variant viie leedu heliloojalt Anatolijus Šenderovaselt tellitud kadentsiga. Klaverisolistina hiilgas kunagine imelapsest muusik, rootsi-poola päritolu Peter Jablonski. Šenderovas lahendas raske ülesande nii, et tõi kadentsides klaverile “appi” sooloviili. Nii loodi sild kontserdi kahe variandi vahele. Beethoveni modernse muusika algatega motiivid suunas Šenderovas nagu märkamatult avangardismi piirimaile ja tõi need mängeldes reaalse Beethoveni juurde tagasi. Orkestri Baltic Young Philharmonic asutas Kristjan Järvi 2008. aastal. Orkestrisse valitakse Balti riikidest õppurmuusikute paremik. Eestist mängivad selles kuus noort viiuldajat. Orkestri mäng oli nakatavalt värske ja täis musitseerimislusti sõna kõige otsesemas tähenduses.

Eesti solistid Saksamaalt ja Soomest

Berliini Filharmoonikute keelpillikvintett kõlas Jaani kirikus nagu väike orkester. Vaid ühe pilli, kontrabassi, lisamine muutis ansambli kõla tunduvalt kandvamaks. Suur osa kvinteti kavast koosnes populaarsematest, suurvormide osadena oma elu elama hakanud paladest, seatud kvintetile. Kaalukaimaks teoseks kujunes Dvořáki 1893. aastal loodud Ameerika kvintett, omapärase harmoonia ja meloodiaga helitöö. Teos on kirjutatud samal aastal üheksanda sümfooniaga “Uuest maailmast”.

Olulised kontserdid olid festivalil kanda eesti päritolu noortel pianistidel, Kristjan Randalul Saksamaalt ja Irina Zahharenkovaal Soomest.

Tartu Ülikooli aulas musitseeris Tallinna Kammerorkestri saatel Kristjan Randalu. Džässpianistina tuntud Kristjan

Randalu oli kontserdil kahes rollis: lisaks pianistile vajadusel ka dirigent. Kavas tema enda helitööd, filosoofilise kallakuga “Peale lõpu algust” ja värske tööna äratundmisrõõmu pakkuvad vaimukad improvisatsioonid viiele eesti lastelaulule üldpealkirjaga “Enter Denter” – vihje kunagisele populaarsele telesaatele “Entel-tentel”. Teose “Peale lõpu algust” esitusel olid kasutusel džässist tulenevad reeglid, noodis olid kirjas temaatiline materjal ja üksikud pidepunktid. Helitöö üksikute lõikude pikkus sõltus pianisti suhtlemisest orkestriga. Võluv oli lisapalana esitatud kompositsioon lastelaulu “Igaühel oma pill” teemal. See oli kui fantaasialend lapsepõlve – helge ja samas igatsev.

Irina Zahharenkova suutis oma sooloõhtul pakkuda kõrgtasemel esinemist kottmel klahvpillil: klavessiinil, haamerklaveril ja tänapäevasel kontsertklaveril. Klavessiinil kõlas Pachelbeli süit, haamerklaveril Mozarti Sonaat nr 11 ja variatsioonid “Lison dormait”, kaasaegsel klaveril Mozarti Sonaat nr 13 ja Beethoveni Sonaat op 14 nr 2. Haydni Sonaat G-duur tuli aga ettekandele koguni kolm korda igal klahvpillil. Tore mõte demonstreerimaks üleminekut klavessiinijastult klaveriajastule.

Tavaliselt imetletakse Zahharenkova võimet süüvida vanemasse muusikasse. Beethoveni op 14 nr 2 sonaadi esitus kinnitas, et noore pianisti tugev dramaturgiline vaist võib ka teiste ajastute muusikasse tuua mõndagi avastuslikku.

Armeenia rahvapillil qanon kõlas Chopin

“Klaaspärlimäng” lausa soosib klassikalise muusika ebatraditsioonilisi esitusi. Kam-

Pianist Irina Zahharenkova mängis festivalil lisaks klaverile veel klavessiinil ja haamerklaveril.

FOTO ERPI ARHIIVIST

merõhtu “Pardon, Fryderyk!” oli omataoliste seas juba idee poolest teistsugune. Kontserdi esimeses osas esitas Ralf Taal originaalkujul 24 Chopini klaveriprelüüdi. Siis kuulsime, kuidas 19. sajandi muusika võib inspireerida tänapäeva muusikut. Chopini muusikat esitas armeenia rahvapillil *qanon* Pariisis tegutsev armeenlanna Meri Vardanjan. Vahelduvalt kõlasid Chopini kümme masurkat ja valssi.

Mitmetelt omadustelt eesti kannelt meenutav *qanon* pakkus nii tehnika kui ka dünaamika poolest küllaltki emotsionaalset elamust. Tähtmatult tekkis mõte, kuidas kõlaks mõni klassika paremikku kuuluv suurvorm meie kandlel? Või näiteks eesti kammermuusika (eelkõige klaveriloomingu) esinduspalad? Kontserdi lõpetas taas Ralf Taal, esitades Lepo Sumera pala “Pardon, Fryderyk!”, mille alustoeks on Chopini masurka a-moll.

Mitu festivali kontserti salvestati ka DVD-le. Seda tegi Jaan Tallinna firma Soft Spark Investment OÜ. Tänuväärne ja vajalik ettevõtmine, samas kontserdikülastajat häiriv tegevus, kuigi kõik toimus vägagi delikaatselt ja hääletult.

Festivali lõpp “Ülima vaikusega”

Festivali viimane kontsert oli Peeter Vähi autoriõhtu “Ülim vaikus”. Siingi kajastusid selgelt mõned klaaspärlimängu ideed – olla avatud erinevatele nähtustele läbi erinevate kultuuride, tunnetuste, usundite. Nähtavad olid ka Peeter Vähi kui loovisiku põhitõed, lääne ja ida kultuuride seoste esiletoomine, kultuuride erisuste kaudu nende ühtsuse nägemine. Osalesid Rahvusmeeskoor, kellade ansambel Arsis, vokaalsolistina metsosopran Helen Lokuta, klahvpillidel teose autor, dirigeeris Risto Joost.

Avateose “Also sprach Nietzsche” (“Nii kõneles Nietzsche”) esitas RAM veenva ürgjõulisusega. Heliteos “Ülim vaikus” mõjutas kuulajaid eelkõige kõlamaailma eksootilisuse, sugestiivsuse, kontrastsuse ja esitatava atraktiivsusega, milles ei puudunud ka paras doos salapärasust.

Kellade ansambli omapärane kõlamaailm haaras kuulajat ja aitas süüvida autori sisulistesse taotlustesse. Arsis-e-taolise ansambli olemasolu aitas kindlasti autoril oma helilisi ja dramaturgilisi eesmärke täpselt saavutada ja inspireerib loodetavasti teisi eesti heliloojaid. Ülimat vaikust kuulsime teoses tõepoolest – kui saabus kolmas osa. Dirigent pani tavapärase dirigendilöögiga vaikuse “käima” ja publik koos esinejatega suutis ideaalilähedase vaikuse säilitada ligi viis minutit. Oli küll eriline emotsioon ja katsumus üheaegselt. Kulminatsiooniks kujunes teose neljas osa “Puhta Maa palve”, mille tekst pärineb 12. sajandil Tiibetis elanud Jigten Sumgönilt. Siin vaheldusid ja segunesid palved loodushälletega, kellade ja kellukeste kaanonid ning kontrastina nende üksikhelid kõiksuse tundega.

Festival pidas meeles ka selle aasta suuri tähtpäevalisi: avakontserdil kõlas Felix Mendelssohni (200 aastat sünnist) võluv avamäng “Imeilus Melusine”, kammerorkester Kremerata Baltica esitas Haydni (200 aastat surmast) passiooni “Seitse viimast sõna ristil”.

Järgnevaid kontserte ma kahjuks ei külastanud, kuid soovin neid mainida märkimaks, et needki täitsid festivali ideestikku kindlat eesmärki. Põnev liin oli sisse toodud Püssirohukeldri lülitamisega kontserdipaikade hulka. Seal toimus Dmitri Hartchenko koreograafiaga õhtu “Tangoballett”, esinejaiks Helen Org-Veidebaum ja Dmitri Hartchenko, kes esitasid argentiina tangost inspireeritud süžeesid. Jaani kirikus toimunud kammerkoori Voces Musicales kontsert “Õhtuhümn” oli pühendatud inglise 16. ja 17. sajandi heliloojate John Dowlandi ja Henry Purcelli lauludele. Neljal festivalipäeval tegutses Vilde lokaalis ja kohvikus “Klaaspärlimängu” klubi, kus kesksemad üritused olid Juri Lotmani elutööd tutvustav film “Lotmani maailm” (režissöör Agne Nelk) ja Nietzsche õhtu, kus külaliseks oli Jaan Kaplinski.